

Archeo-rapport 444

**Het archeologisch vooronderzoek aan de
Paardskerkhofstraat te Heers**

Annelies De Raymaeker

**Tienen, 2018
Studiebureau Archeologie bvba**

Archeo-rapport 444

**Het archeologisch vooronderzoek aan de
Paardskerkhofstraat te Heers**

Annelies De Raymaeker

**Tienen, 2018
Studiebureau Archeologie bvba**

Colofon

Archeo-rapport 444 Het archeologisch vooronderzoek aan de Paardskerkhofstraat te Heers

Opdrachtgever:	Probis bvba
Projectleiding:	Annelies De Raymaeker
Leidinggevend archeoloog:	Annelies De Raymaeker
Auteurs:	Annelies De Raymaeker
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

D/2018/12.825/17

Studiebureau Archeologie bvba
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2018, Studiebureau Archeologie bvba

Administratieve fiche

Site	Heers-Paardskerkhofstraat
Locatie	Provincie: Limburg, Gemeente: Heers, Straat: Paardskerkhofstraat
Bounding Box	Xmin: 215056 Ymin: 160758 Xmax: 215194 Ymax: 160876
Oppervlakte projectgebied	9.100 m ²
Oppervlakte onderzoeksgebied	6.430 m ²
Kadastergegevens	Afdeling: 1; Sectie: A; perceelsnummers: 449f, 449h, 449l, 449m, 450n
Opdrachtgever	Probis bvba Winkelom 83 2240 Geel
Vergunningsnummer	2017/120
Vergunningshouder	Annelies De Raymaeker
Bijzondere voorwaarden	Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Heers, Paardskerkhofstraat

Aard van de bedreiging	Bouw van een woonzorgcentrum
Archeologische verwachting	Terrein van 0,9 ha met een leembodem
Wetenschappelijke begeleiding	Geen

Inhoudstafel

Hoofdstuk 1	Inleiding	p. 3
1.1	Algemeen	p. 3
1.2	Beschrijving van het onderzoeksgebied	p. 3
1.3	Archeologische en historische voorkennis	p. 4
1.4	Onderzoeksopdracht en vraagstellingen	p. 7
Hoofdstuk 2	Werkmethode	p. 9
Hoofdstuk 3	Analyse	p. 13
3.1	Lithostratigrafische en bodemkundige opbouw	p. 13
3.2	Het sporen- en vondstenbestand	p. 15
Hoofdstuk 4	Synthese	p. 17
4.1	Interpretatie en datering	p. 17
4.2	Beantwoording onderzoeksvragen	p. 17
Hoofdstuk 5	Besluit	p. 19
Bibliografie		p. 21
Bijlagen (USB)		
Bijlage 1: Overzichtsplan		
Bijlage 2: Fotoinventaris		
Bijlage 3: Sporeninventaris		
Bijlage 4: Bodemprofielen		

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Algemeen

Wegens de geplande bouw van een woonzorgcentrum heeft Onroerend Erfgoed een archeologische prospectie met ingreep in de bodem opgelegd (vergunningsnummer 2017/120) op een terrein met een oppervlakte van 0,9 ha gelegen aan de Paardskerkhofstraat te Heers. Binnen deze fase van het onderzoek kon de oostelijke helft van het terrein onderzocht worden. Het veldwerk werd uitgevoerd door Studiebureau Archeologie bvba op 27 juli 2017.

1.2 Beschrijving van het onderzoeksgebied

Het terrein is gelegen in een landelijke context op circa 200 m ten zuidwesten van het dorpscentrum van Heers (fig. 1.1) en is kadastraal gekend als Heers Afdeling: 1; Sectie: A; perceelsnummers: 449f, 449h, 449l, 449m, 450n (fig. 1.2). De percelen bestonden op het moment van onderzoek voornamelijk uit braakliggend terrein. Tot voor het onderzoek was aan de straatkant een woning met kelder aanwezig. Deze werd voorafgaand afgebroken. Geo-archeologisch gezien is het projectgebied gesitueerd in de (zand)leemstreek (fig. 1.3).

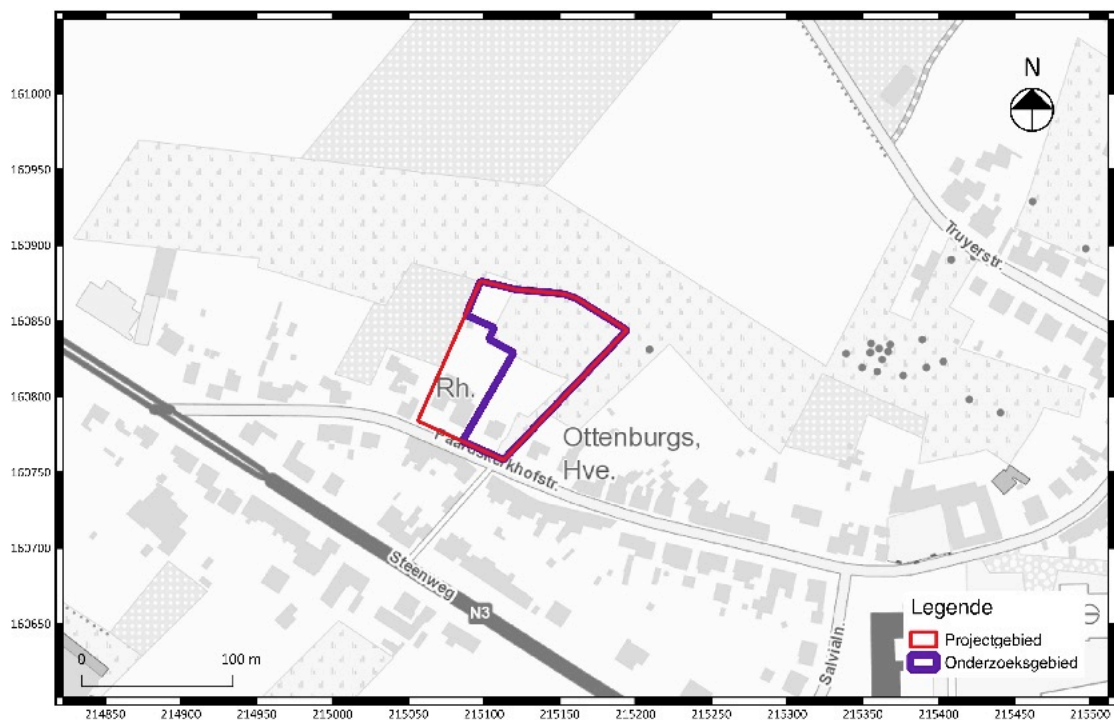

Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied (©Databank Ondergrond Vlaanderen).

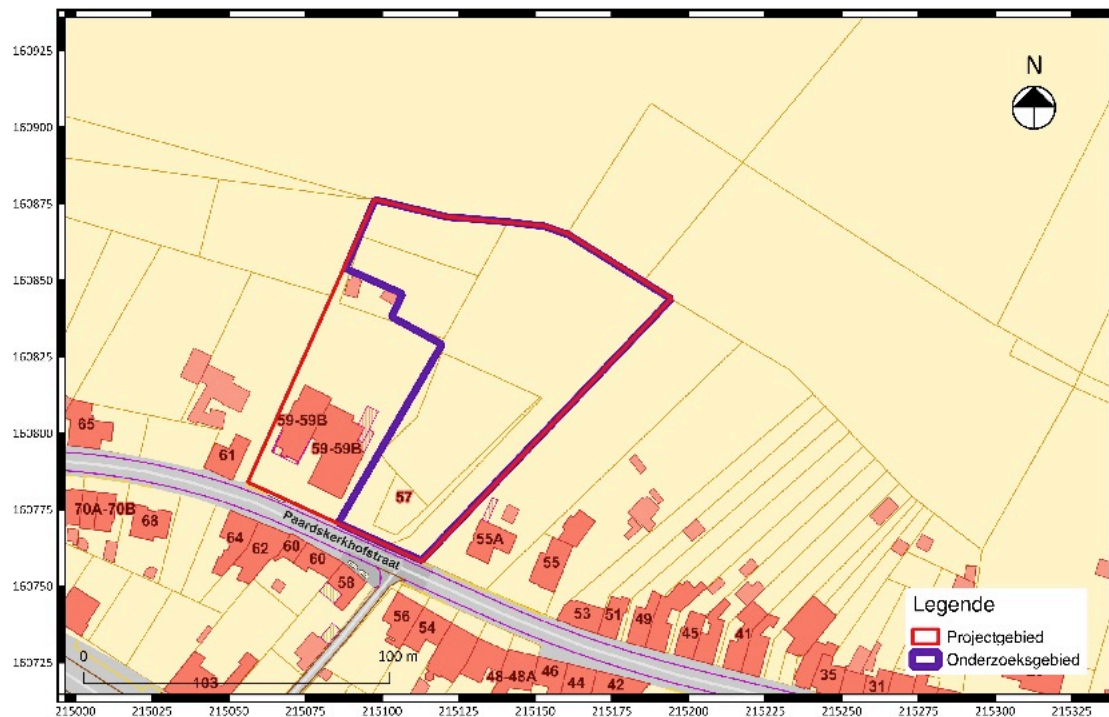

Fig. 1.2: Uittreksel van het kadasterplan met situering van het projectgebied (©CADGIS).

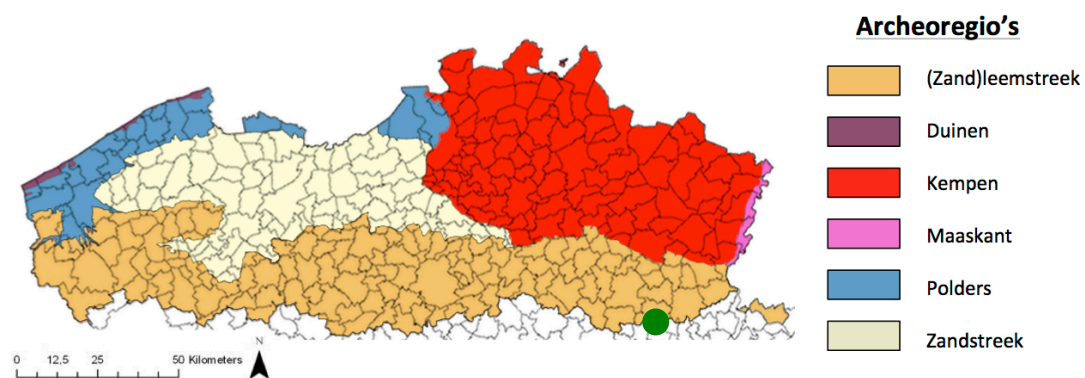

Fig. 1.3: Situering van het projectgebied binnen de verschillende Vlaamse archeoregio's¹.

1.3 Archeologische en historische voorkennis

Tot op heden zijn in de nabijheid van het projectgebied geen archeologische vindplaatsen gekend. Er zijn in het gebied nagenoeg geen archeologische prospecties uitgevoerd naar aanleiding van grote infrastructuurwerken. Het schijnbaar ontbreken van archeologische vindplaatsen kan dus eerder het gevolg zijn van het ontbreken van een systematische archeologische inventarisatie van de regio.

¹ <https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

Ten noordoosten van het projectgebied, ter hoogte van de huidige dorpskern, wordt op basis van cartografische bronnen het kasteel van Heers gesitueerd. Waarschijnlijk bezat de eerst vermelde heer, Cuno van Hairs (1034), reeds een residentie ter plaatse. In 1328 wordt het kasteel van Heers expliciet vermeld wanneer het verwoest wordt in het conflict tussen prinsbisschop Adolphe de la Marck en de ambachten (CAI 164276). Ter hoogte van het huidige kerkhof werd aan het begin van de 20ste eeuw een Romeinse viergodensteen gevonden in de afsluitingsmuur. Dit uiterst zeldzaam element maakt deel uit van een Jupiterzuil en beeldt de Dioskuren af die twee paarden aan de teugel leiden, gericht naar Juno.

Ten zuiden van het projectgebied werd op 17 februari 2017 door Baac Vlaanderen een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (CAI 215338). Tijdens dit onderzoek werden geen archeologisch relevante sporen aangetroffen².

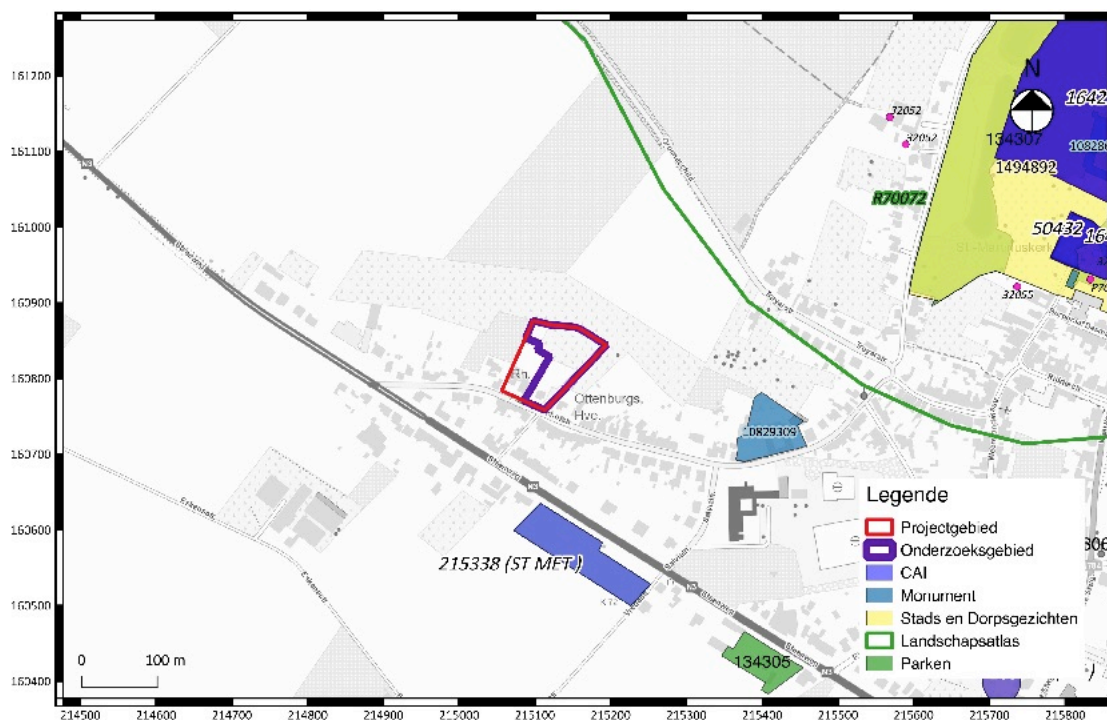

Fig. 1.4: Uittreksel uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) met aanduiding van het projectgebied.

Een opeenvolging van historisch kaartmateriaal toont het projectgebied in een zeer landelijke ruime omgeving. De Ferrariskaart (fig. 1.5, 1771-1778) toont de Paardskerkhofstraat met een gelijkaardig tracé zoals ze nu gekend is. Ten oosten van het projectgebied wordt bewoning gesitueerd. Het projectgebied zelf wordt als weiland weergegeven. Eenzelfde beeld wordt weergegeven op latere historische kaarten.

² De Ketelaere e.a. 2017.

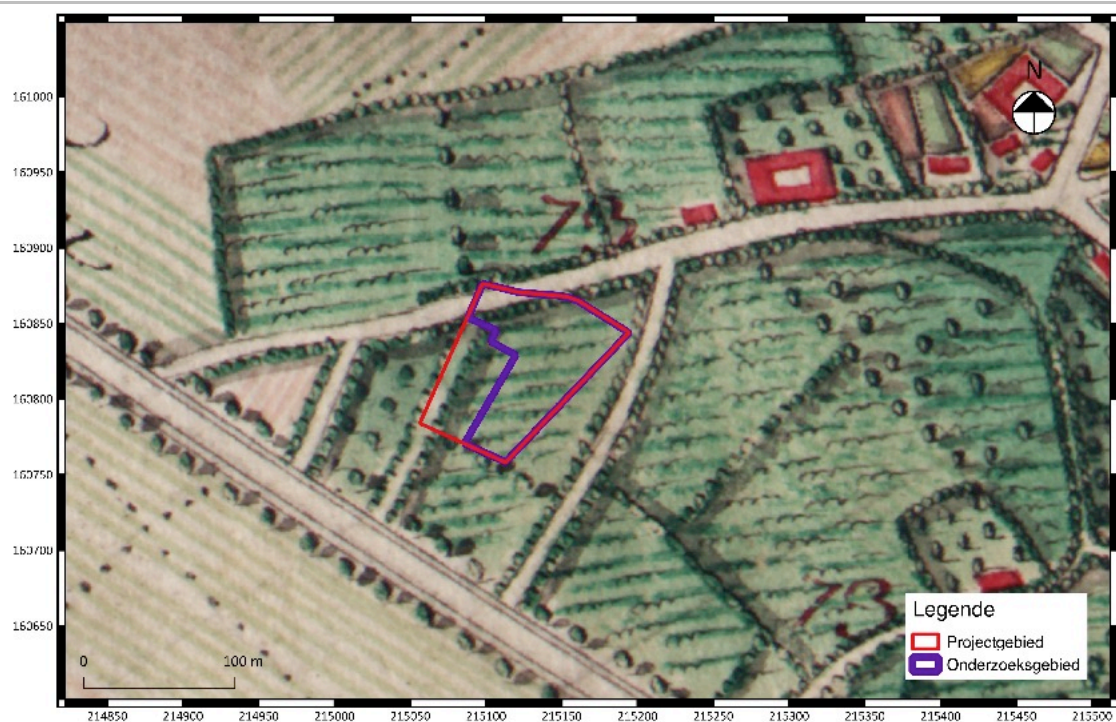

Fig. 1.5: Uittreksel uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.

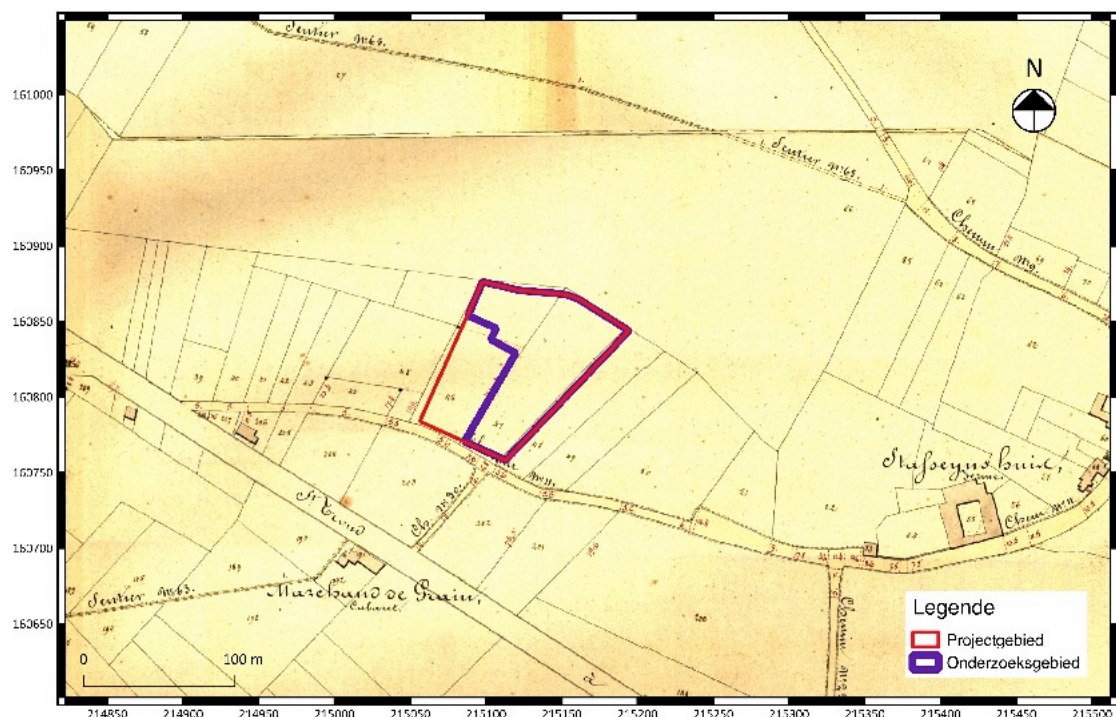

Fig. 1.6: Uittreksel uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied.

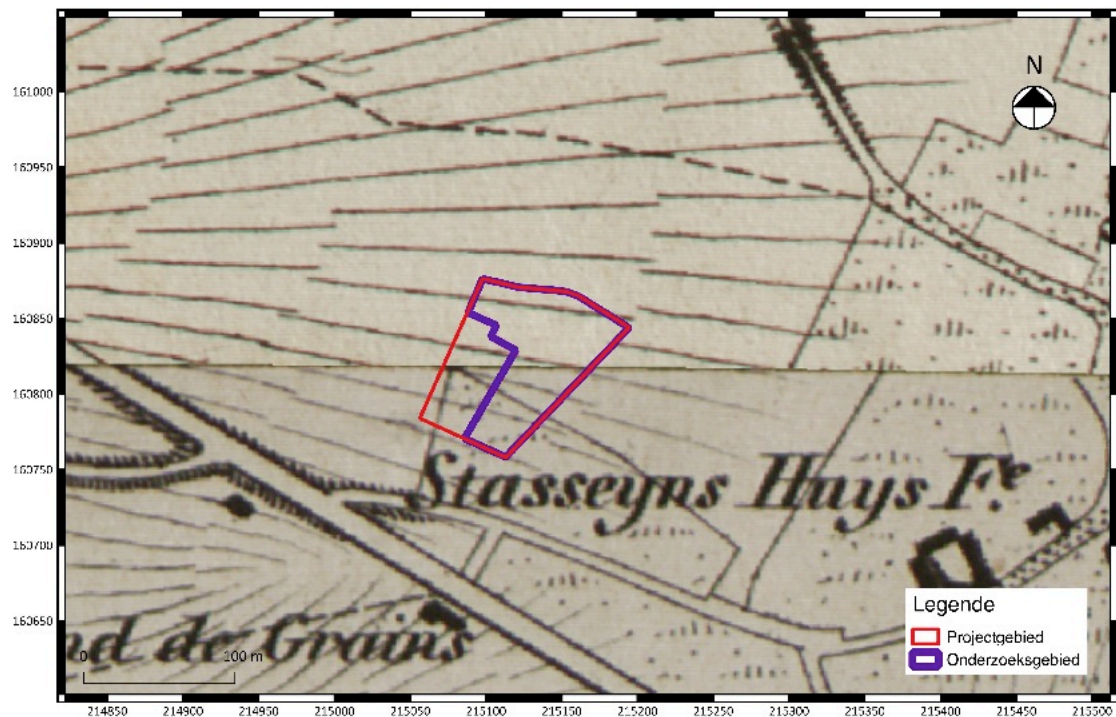

Fig. 1.7: Uittreksel uit de kaart van Vandermaelen met aanduiding van het projectgebied.

1.4 Onderzoeksoopdracht en vraagstellingen

Doel van de prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald.

Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen worden beantwoord:

- Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- Zijn er tekenen van erosie/colluvium?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van de occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettings, ...) die kunnen wijzen op de inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja:
 - o Hoeveel niveau's zijn er te onderscheiden?
 - o Wat is de omvang?
 - o Komen er oversnijdingen voor?
 - o Wat is het, geschatte, aantal individuen?

- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...)?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud *in situ*)?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet *in situ* bewaard kunnen blijven:
 - o Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
 - o Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welk type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Hoofdstuk 2 Werkmethode

Tijdens het veldwerk werd de methode van 2 m brede proefsleuven in een parallel patroon gebruikt. De proefsleuven in het westelijke en oostelijke deel hebben een andere oriëntatie, dit door de L-vorm van het terrein. De proefsleuven werden aangelegd met een maximale tussenafstand van 15 m. De proefsleuven in het westelijke deel konden niet tot helemaal aan de uiterst westelijke grens gegraven worden, dit door de aanwezigheid van grote bomen en een stapel meubels. Zoals op voorhand besproken met A. Arts (erfgoedconsulent Onroerend Erfgoed) was het zuidwestelijke deel van het projectgebied binnen de huidige fase niet toegankelijk voor archeologisch onderzoek. De gebouwen en bijhorende tuinzone worden pas afgebroken wanneer het nieuwe gebouw van fase 1 volledig afgewerkt is.

Tijdens het onderzoek werden zes proefsleuven gegraven, aangevuld met twee kijkvensters. In totaal werd een oppervlakte van 682 m² onderzocht in een representatief grid. Dit komt overeen met 15,1 % van de totale oppervlakte (4.517 m²) van het onderzoeksgebied.

De aangetroffen bodemsporen werden opgeschaafd, gefotografeerd en beschreven³. Een selectie van de sporen werd gecoupeerd om de diepte, aard en bewaringstoestand te achterhalen. De spoorvullingen werden gescreend op de aanwezigheid van metalen voorwerpen met behulp van een metaaldetector. Artefacten werden per context ingezameld en verpakt. De contouren van de proefsleuven, de locatie van de profielputten, de sporen en de maaiveldhoogtes werden ingemeten met behulp van een GPS-toestel.

Dit tekstgedeelte van het prospectiearchief poogt een algemene interpretatie te verschaffen met betrekking tot het volledige sporen- en vondstenbestand. Dit laatste wordt in de vorm van inventarissen als bijlagen (digitaal) beschikbaar gesteld. Contextloze (losse) vondsten worden in regel niet besproken of afgebeeld, tenzij deze relevante informatiewaarde opleveren in functie van de algemene interpretatie van de vindplaats.

³ Voor de beschrijving van de individuele sporen wordt verwezen naar de sporeninventaris (bijlage 3).

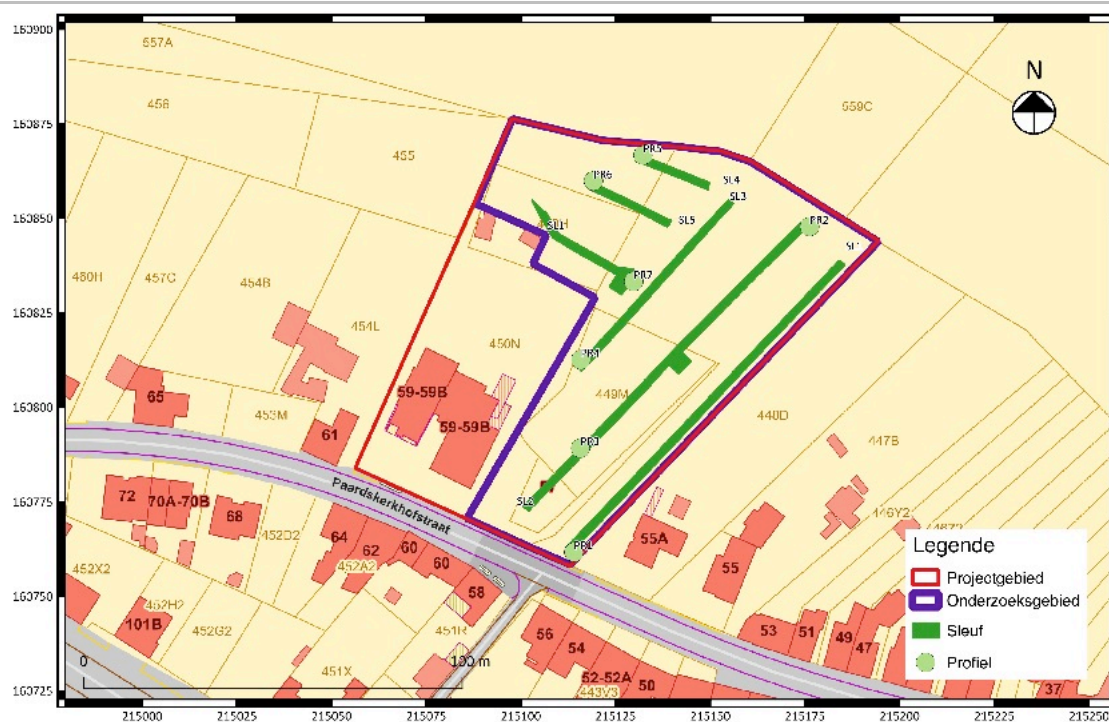

Fig. 2.1: Zicht op de gegraven proefsleuven tijdens het vooronderzoek.

Fig. 2.2: Detail uit een luchtfoto van 2016 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 2.3: Zicht op de grote bomen in de noordwestelijke hoek van het projectgebied.

Fig. 2.4: Zicht op de stapel meubels in de noordwestelijke hoek van het projectgebied.

Hoofdstuk 3 Analyse

3.1 Lithostratigrafische en bodemkundige opbouw

Binnen het projectgebied worden op de bodemkaart drie bodemeenheden gekarteerd: de Aba-bodemserie in het uiterste noorden, centraal de Abp-bodemserie en in het zuiden de AbB-bodemserie. Al deze bodemseries betreffen droge leembodems.

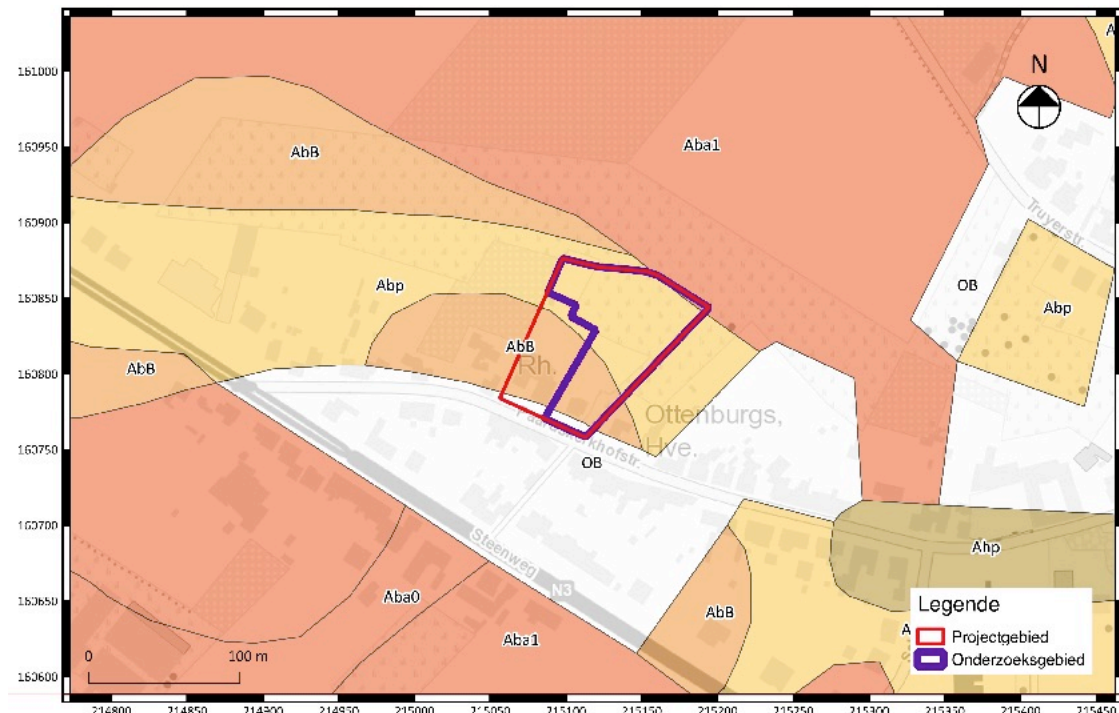

Fig. 2.5: Uittreksel uit de bodemkaart met aanduiding van het projectgebied.

Op basis van de resultaten van de terreinwaarnemingen (registratie van zeven bodemprofielen) blijkt dat de gegevens van de bodemkaart grotendeels overeenkomen. De bodemprofielen vertonen over het gehele terrein een gelijkaardige bodemopbouw. De opbouw kan dan ook worden gecapteerd in één referentieprofiel: bodemprofiel 1.

Bodemprofiel 1 (fig. 2.6) werd geregistreerd in de zuidoostelijke hoek van het projectgebied. Het profiel bestaat uit een opeenvolging van een donkergrijze Ap-horizont met een dikte van 30 cm, een Bw-horizont met een donkerbruine kleur en een dikte van 30 cm gevolgd door de C-horizont.

Er werden geen grootschalige verstoringen van de bodemopbouw vastgesteld. Enkel ter hoogte van de zone waar eerder een huis stond, kon worden vastgesteld dat er geen natuurlijke bodemopbouw meer aanwezig was (fig. 2.7).

Fig. 2.6: Zicht op de bodemopbouw ter hoogte van bodemprofiel 1 (PR1).

Fig. 2.7: Zicht op de verstoorde bodemopbouw ter hoogte van voorheen bebouwde zone.

3.2 Het sporen- en vondstenbestand

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden drie antropogene bodemsporen, allen kuilen, aangetroffen. De kuilen worden op basis van de spoorvulling en de zeer scherpe aflijning allen geassocieerd met het recent gebruik van het terrein. De spoorvulling van kuil S1 en kuil S2 wordt gekenmerkt door een eerder grijsbruine kleur met inclusies van baksteenfragmenten en steenkool. Kuil S3 bestond voornamelijk uit een kalkrijke vulling, wat doet vermoeden dat het om een krenggraf gaat. Omdat het om zeer recente kuilen gaat, werden deze niet gecoupeerd.

Er werd tijdens het onderzoek geen relevante archeologische vondsten aangetroffen, niet bij de aanleg van het vlak en ook niet op het vlak zelf.

Fig. 2.8: Zicht op kuil S1 tijdens het proefsleuvenonderzoek.

Fig. 2.9: Zicht op kuil S3 tijdens het proefsleuvenonderzoek.

Hoofdstuk 4 Synthese

4.1 Interpretatie en datering

In het kader van de geplande bouw van een nieuw woonzorgcentrum werd een archeologisch vooronderzoek, bestaande uit een proefsleuvenonderzoek, opgelegd. Het projectgebied, met een oppervlakte van 4.517 m² ligt in een ruime zone waar nog maar weinig archeologisch onderzoek werd verricht.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek kon worden vastgesteld dat de bodemopbouw nog grotendeels bewaard is gebleven over het terrein. Enkel ter hoogte van de recent gesloopte bebouwing (zuidoosten van het terrein) werd een verstoorde bodemopbouw vastgesteld. De bodemopbouw is over het gehele terrein zeer gelijkaardig, met een opbouw bestaande uit een opeenvolging van een Ap-horizont, een Bw-horizont en de C. Binnen de grenzen van het onderzochte gebied werden geen archeologisch relevante waarden aangetroffen. Er werd bovendien geen materiaal aangetroffen als losse vondst.

4.2 Beantwoording onderzoeksvragen

Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding? Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden zeven bodemprofielen geregistreerd. Allen vertonen ze een gelijkaardige bodemopbouw. Het profiel bestaat uit een opeenvolging van een donkergrijze Ap-horizont met een dikte van 30 cm, een Bw-horizont met een donkerbruine kleur en een dikte van 30 cm gevolgd door de C-horizont.

Zijn er tekenen van erosie/colluvium?

Er zijn geen elementen aangetroffen die wijzen op grootschalige erosieprocessen of accumulatie van colluvium.

In hoeverre is de bodemopbouw intact?

Enkel ter hoogte van de voormalige woning (langs de straatkant) werd een zone aangetroffen die grootschalig verstoord werd. Over de rest van het terrein werd een intacte bodemopbouw aangetroffen.

Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving. Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden drie antropogene bodemsporen geregistreerd. Op basis van de spoorvulling en de zeer scherpe aflijning worden ze allen als recent beschouwd.

Hoe is de bewaringstoestand van de sporen? Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?

Omdat het om recente sporen gaat, zijn ze zeer goed bewaard.

Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?

Binnen de sporen kon geen structuur of plattegrond worden herkend.

Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van de occupatie? Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettings, ...) die kunnen wijzen op de inrichting van een erf/nederzetting?

De aangetroffen antropogene bodemsporen maken geen deel uit van een grootschalige occupatie.

Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten? Zo ja:

- *Hoeveel niveau's zijn er te onderscheiden?*
- *Wat is de omvang?*
- *Komen er oversnijdingen voor?*
- *Wat is het, geschatte, aantal individuen?*

Er zijn geen elementen aangetroffen die wijzen op de aanwezigheid van één of meerdere funeraire contexten.

Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen? Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?

De bodem heeft geen invloed gehad op de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)? Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats? Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen? Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud in situ)?

Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:

- *Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?*
- *Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?*

Er werd tijdens het proefsleuvenonderzoek geen archeologische vindplaats aangetroffen. De geplande werken betekenen binnen dit project dan ook geen verstoring van eventuele archeologische resten.

Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?

Op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek wordt geen verder onderzoek binnen de grenzen van het onderzochte projectgebied geadviseerd.

Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welk type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Niet van toepassing.

Hoofdstuk 5 Besluit

Conform art. 4 § 2 van het Decreet houdende Bescherming van het Archeologisch Patrimonium van 30 juni 1993 (B.S. 15.09.1993), gewijzigd bij decreet van 18 mei 1999 (B.S. 08.06.1999), 28 februari 2003 (B.S. 24.03.2003), 10 maart 2006 (B.S. 7.6.2006), 27 maart 2009 (B.S. 15.5.2009) en 18 november 2011 (B.S. 13.12.2011) zijn de eigenaar en de gebruiker ertoe gehouden de archeologische monumenten die zich op hun gronden bevinden te bewaren en te beschermen en ze voor beschadiging en vernieling te behoeden.

Wegens de toekomstige bouwwerkzaamheden worden eventuele archeologische waarden in de ondergrond bedreigd. Daarom werd een archeologische evaluatie van het terrein uitgevoerd door middel van een proefsleuvenonderzoek. Voorafgaand het veldwerk bleek dat het terrein slechts voor een deel toegankelijk was. Uit de resultaten van het veldwerk bleek dat er zich geen bedreigde archeologische waarden bevinden binnen de grenzen van het onderzochte gebied. Er werden dan ook geen aanbevelingen geformuleerd voor eventueel verder archeologisch onderzoek.

Bij eventuele vrijgave het terrein blijven de algemene bepalingen die voorzien zijn in:

- *het decreet van 30 juni 1993 houdende bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij de decreten van 18 mei 1999, 28 februari 2003, 10 maart 2006, 27 maart 2009 en 18 november 2011 (BS 08.06.1999, 24.03.2003, 07.06.2006, 15.5.2009 en 13.12.2011)*
- *en het besluit van de Vlaamse regering van 20 april 1994 tot uitvoering van het decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd bij besluiten van de Vlaamse Regering van 12 december 2003, 23 juni 2006, 9 mei 2008, 4 december 2009, 1 april 2011 en 10 juni 2011*

van toepassing, meer bepaald voor de bepalingen over de meldingsplicht van eventuele toevalsvondsten tijdens het verdere verloop van de werken.

Bibliografie

Literatuur

DE KETELAERE S., DE RIJCK A. & STEENHOUDT M. 2017: *Archeologienota Heers, Steenweg*, Gent.

Websites

<https://cai.onroerenderfgoed.be>

www.geopunt.be

www.kbr.be

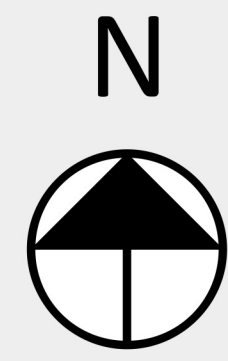
160875

160850

160825

160800

160775

Legende

- Projectgebied
- Profiel
- Sleuf
- Spoor

215025

215050

215075

215100

215125

215150

215175